अधिकारी स्थिरो धीमान् यथेच्छावस्थितः क्षमी।
सुशीलो धर्म्मचारी च गुप्तचेष्टः प्रियंवदः॥
शास्त्रविश्वाससम्पन्नो देवतागुरुपूजकः।
जनसङ्गविरक्तश्च महाव्याधिविवर्ज्जितः॥
अणिमाद्यतयोग्यश्च सर्व्वयोगस्य साधकः।
त्रिभिः संवत्सरैः सिद्धिरेतस्य स्याद्न संशयः।
सर्व्वयोगाधिकारी च नात्र कार्य्या विचारणा॥"४॥

इति शिवसंहिता॥

साधका, स्त्री, दुर्गा। यथा,—
"साधनात् सिद्धिरित्युक्ता साधका वाथ ईश्वरी
स्वामित्वाद्दानसिद्धित्वात् सिद्धीश्वर्य्या प्रकीर्त्तिता॥"

इति देवीपुराणे ४५ देवीनिरुक्ताध्यायः॥

साधनं, क्ली, (साध+ल्युट्।) करणकारकविशेषः। तत्र तृतीया स्यात्। इति व्याकरणम्॥ साध्यते कर्म्म निष्पाद्यतेऽनेनेति साधनम्। इति दुर्गादासः॥ (कारणम्। हेतुः। यथा, मनुः। ११। २३८।

औषधान्यगदो विद्या दैवी च विविधा स्थितिः।
तपसैव प्रसिध्यन्ति तपस्तेषां हि साधनम्॥")

मारणम्। (यथा, किराते। १४। १७।

"अथो गरस्तेन मदर्थमुज्झितः
फलञ्च तस्य प्रतिकायसाधनम्।
अविक्षते तत्र मयात्मसात् कृतेः
कृतार्थता नन्वधिका चमूपतेः॥")

मृतसंस्कारः। अग्निदानम्। गतिः। गमनम्। द्रव्यम्। धनम्। अर्थदापनम्। अर्थस्य धनभूम्यादेर्द्दापनम्। निर्व्वर्त्तनम्। निष्पादनम्। (यथा, रघुः। ४। १६।

"वार्षिकं सञ्चहारेन्द्रः धनुर्जैत्रं रघुर्दधौ।
प्रजार्थसाधने तौ हि पर्य्यायोद्यतकार्म्मुकौ॥")

उपकरणम्। सामग्री। यथा युद्धोपकरणं हस्त्यश्वादिः। (यथा, ऋतुसंहारे। ६। ३४।

"रम्यः प्रदोषसमयः स्फुटचन्द्रभासः
पुंस्कोकिलस्य विरुतं पवनः सुगन्धिः।
मत्तालियूथविरुतं निशि शीधुपानं
सर्व्वं हि साधनमिदं कुसुमायुधस्य॥")

अनुव्रज्या। अनुगमनम्। इत्यमरभरतौ। ३। ३। ११८॥ सैन्यम्। सिद्धौषधिः। उपायः। इति मेदिनी॥ यथा,—
"तपोभिः प्राप्यतेऽभीष्टं नासाध्यं हि तपस्यतः।
दुर्भगत्वं वृथा लोको वहते सति साधने॥"

इति तिथ्यादितत्त्वधृतमत्स्यपुराणवचनम्॥
मेढ्रः। इति च मेदिनी॥ मैत्रम्। उधः। सिद्धिः। इति धरणिः॥ कारकः। प्रमाणम्। इति हेमचन्द्रः॥ व्याप्यम्। यथा,—
"अनुमा त्वनुमानं स्यात् व्याप्यं लिङ्गञ्च साधनम्।"

इति त्रिकाण्डशेषः॥

मोहनम्। जवः। इत्यजयः॥ साधना। साधा इति भाषा। यथा,—

ब्रह्मोवाच।
"शशाप पार्व्वती रुष्टा स्त्रीस्वभावाच्च चापलात्
सर्व्वेषां साधनेनैव चन्तुमर्हन्ति साधवः॥"

इति ब्रह्मवैवर्त्ते गणेशखण्डे। १२। ५१॥
मन्त्रसिद्धिकरणम्। यथा,—
"मत्स्यं मांसञ्च मद्यञ्च मुद्रा मैथुनमेव च।
दिव्यानाञ्चैव वीराणां साधनं भवसाधनम्॥"

इति मुण्डमालातन्त्रम्॥
ब्रह्मज्ञानसाधनन्तु नित्यानित्यवस्तुविवेकेहामुत्रफलभोगविरागशमदमादिसम्पन्नमुमुक्षुत्वम्। इति वेदान्तसारः॥

साधना, स्त्री, (साध+णिच्+युच्+टाप्।) सिद्धिः। निष्पादना। इति साधधात्वर्थदर्शनात्॥ आराधना। अन्तसाधधातोरनप्रत्ययनिष्पन्ना॥

साधन्तः, त्रि, (साध्यति भिक्षामिति। साध+"तृभूवहिवसिभ्यासिसाधीति।" उणा० ३।१२८। इति झच्। सच पित्।) भिक्षुकः। इत्युणादिकोषः॥

साधयन्ती, स्त्री, (साधयतीति। साध+णिच्+शतृ। ङीप्।) उपासनाकर्त्री। यथा,—
"सखि मत्प्राणनाथन्तु साधयन्ती निरन्तरम्।
अतिश्रान्तासि सद्भावस्नेहयोरियमौचिती॥"

इति काव्यचन्द्रिका॥

साधारणः, त्रि, (आधारणं अविशेषेण कार्य्यादिभारधारणं तेन सह वर्त्तते इति।) समानः। सदृशः। इत्यमरः। २। १०। ३७॥ (यथा, कुमारे। १। ४२।

"कण्ठस्य तस्याः स्तनबन्धुरस्य
मुक्ताकलापस्य च निस्तलस्य।
अन्योन्यशोभाजननात् बभूव
साधारणो भूषणभूष्यभावः॥")

सामान्यम्। अनेकसम्बन्ध्येकवस्तु। इति चामरः। ३। १। ८२॥ यथा,—
"साधारणं समाश्रित्य यत्किञ्चिद्दाहनायुधम्।
शौर्य्यादिनाप्नोति धनं भ्रातरस्तत्र भागिनः॥"

इति दायभागः॥
तदैदिकपर्य्यायः। स्वः १ दृश्रिः २ नाकः ३ गौः ४ विष्टप् ५ नभः ६। इति षट् साधारणनामानि। इति वेदनिर्घण्टौ। १। ४॥*॥
पुं, न्यायमते हेत्वाभासविशेषः। यथा,—
"अनैकान्तो विरुद्धश्चाप्यसिद्धः प्रतिपक्षितः।
कालात्ययापदिष्टश्च हेत्वाभासस्तु पञ्चधा॥
आद्यः साधारणस्तु स्यात् स्यादसाधारणोऽपरः।
तथैवानुपसंहारी त्रिधानैकान्तिको भवेत्॥
यः सपक्षे विपक्षे च स तु साधारणो मतः।
यस्तूभयस्माद्व्यावृत्तः स त्वसाधारणो मतः॥
तथैवानुपसंहारी केवलान्वयिपक्षकः॥"

इति भाषापरिच्छेदः॥

(देशविशेषः। क्ली, उदकविशेषश्च। यथा,—
"मिश्रचिह्नन्तु यो देशः स हि साधारणः स्मृतः
तस्मिन् देशे यदुदकं तत्तु साधारणं स्मृतम्॥"

इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे द्वितीये भागे॥
"उभयगुणसमेतं नातिरुक्षं न स्निग्धं
न च खरबहुलञ्च स्नेहनं कण्टकाढ्यम्।
भवति च जलमल्पं नातिशीतं नचोष्णं
समप्रकृतिसमेतं विद्धि साधारणञ्च॥"

इति हारीते प्रथमस्थाने चतुर्थेऽध्याये॥
"जाङ्गलं वातभूयिष्ठमनूपन्तु कफोल्बणम्।
साधारणं सममलं त्रिधा भूदेशमादिशेत्॥"

इति वाभटे सूत्रस्थाने प्रथमेऽध्याये॥)

साधारणदेशः, पुं, (साधारणो देशः।) जाङ्गलानूपलक्षणसम्पन्नस्थानम्। तद्धारिगुणाः। हृद्यत्वम्। दीपनत्वम्। मधुरत्वम्। लघुत्वञ्च। इति राजवल्लभः॥

साधारणधर्म्मः, पुं, (साधारणो धर्म्मः।) चतुर्व्वर्णकर्त्तव्यकर्म्म। यथा, मानवे ८ अध्याये।
"प्रजनार्थं स्त्रियः सृष्टाः सन्तानार्थञ्च मानवाः
तस्मात्साधारणो धर्म्मः श्रुतौ पत्न्या सहोदितः॥"

अपि च।
"अहिंसा सत्यमस्तेयं शौचमिन्द्रियसंयमः।
दमः क्षमार्ज्जवं दानं सर्व्वेषां धर्म्मसाधनम्॥"

इति गारुडे। ८६। ३०॥

साधारणस्त्री, स्त्री, (साधारणा सामन्या अनेकसम्बन्धिनी स्त्री।) वेश्या। इति हेमचन्द्रः॥

साधारणी, स्त्री, (साधारणस्येयमिति। अण्॥ स्त्रियां ङीष्।) कुञ्चिका। इति हेमचन्द्रः॥

साधारण्यं, क्ली, (साधारस्येदमिति। ष्यञ्।) कुञ्चिका। इति हेमचन्द्रः॥ साधारणस्य भावश्च॥ (यथा, साहित्यदर्पणे १ परिच्छेदे।
"कीटानुविद्धरत्नादिसाधारण्येन काव्यता।
दुष्टेष्वपि मता यत्र रसाद्यनुगमः स्फुटः॥")

साधिका, स्त्री, (साधयतीति। साध+णिच्+ण्वुल्। टापि अत इत्वम्।) सुषुप्तिः। इति हेमचन्द्रः॥ साधनकर्त्री। अधिकेन सह वर्त्तमाने, त्रि॥ (यथा, भागवते। ३। ११। २४।
"स्वं स्वं कामं मनुर्भुङ्क्ते साधिकां ह्येकसप्ततिम्॥"

यथा च तत्रैव। ५। २१। १०।
"सार्द्धद्वादशलक्षाणि साधिकानि चोपयाति॥")

साधितः, त्रि, (साध+णिच्+क्तः।) दापितः। इत्यमरः। ३। १। ४०॥ हे धनादिकं दापिते धुतौ इति ख्यातं यस्मै दत्तं तवेति रमानाथः। दण्डिते इति विद्याविनोदः। शोधितद्रव्ये इति नयनानन्दः। ददातेर्ज्ञान्तात् क्तः ङ्गी ब्रौ रौति पन् दैपो रूपमिति नयनानन्दः। दायित इति पाठ इति कलिङ्गपुरुषोत्तमौ। तत्र ज्ञि दय ङ ग्रहणे गतौ वधे दाने इत्यस्मात् ज्ञान्तात् क्तः। साधेर्ज्ञान्तात् क्ते साधितः। इति भरतः॥
"दायितो दापितोऽपि स्यात् साधितः शोधितोऽपि च।"

इति शब्दरत्नावली।